

BLAT DE LA MARINA

Història i consideracions intempestives

Josep Antoni Gorfidillo i Ibàñez

Membre del col·lectiu Blat de La Marina

«Un home sense esperança i conscient de ser-ho ja no pertany al futur»
ALBERT CAMUS

Cada vegada que es presenta l'ocasió vaig a esmorzar amb dos amics que són, sense ells saber-ho, filòsofs. Aquesta mena de filosofia inconscient i amb connexió a terra la trobe socràticament refrescant, ja que està lluny de l'estèril, esotèric i corporatiu academicisme contemporani, més centrat a fabricar funcionaris que a sacejar l'estructura de la societat. Aquests pensadors de salmorra, cacauet i tramús, que són analítics, crítics i amb evidents tendències hedonistes, quan reflexionen sobre els temes d'actualitat sovint acaben escorant-se cap a una visió pessimista de la natura humana, hobbesiana, podríem dir. Per tal d'aferrar que el gènere humà no té remei i està abocat a l'autoextinció quasi immediata sentencien: «No hi ha res a fer». No falten arguments ni proves empíriques que reforcen amb contundència les seues escatològiques teories, però malgrat això, jo, que patisc per si els meus amics cauen en una mena d'apatia moral semblant a la d'aquell xiquet nihilista de la pel·lícula *Annie Hall*, que no volia fer els deures perquè havia llegit que l'Univers s'expandeix i, per tant, està condemnat al col·lapse o a la mort tèrmica, m'esforce a fer-los veure que no hem de perdre l'esperança, si més no, perquè tots tres tenim filles i fills que mereixen un futur, no un apocalipsi.

Pot canviar-se la nociva dinàmica social del món actual des d'un poblet de la Marina? Segurament no, atès que és un objectiu massa ambiciós i voluminós, però potser sí podem exercir alguna influència per tal de modificar certes tendències del nostre entorn més pròxim. En aquesta línia d'acció trobem la proposta de la gent que conforma el projecte Blat de la Marina, al que vaig haver d'afegir-me, no només per la meua debilitat per les masses, els pans i altres productes fornejats, sinó per tal de dotar de certa consistència la meua posició dialèctica en els esmorzars.

Blat de la Marina és una iniciativa que neix en el si de l'Associació Sociocultural Mercat del Riurau de Jesús Pobre, associació que, malgrat consolidar-se oficialment el 2013, començà el seu camí quan la crisi financera del 2008 va empènyer una bona colla de veïns i veïnes del poble a organitzar un mercat, on artesans i productors del rogle pogueren donar a conèixer i vendre els seus productes. L'èxit immediat de la seua proposta de comerç sostenible i respectuós amb l'entorn, unit a l'encant arquitectònic de l'espai on es duu a terme, el magnífic riurau del Senyoret de Benissadeví, va encoratjar, més si cap, aquest grup d'agosarats veïns per a recuperar tot un seguit d'activitats culturals, lúdiques i gastronòmiques que, malgrat la seua anterior omnipresència, havien anat caient en l'oblit a mesura que els habitants de la zona anaven desarrelant-se, desvinculant-se dels treballs de la terra.

Deia Nietzsche que les paraules són metàfores que,

«L'autèntic valor del projecte no resideix en les qualitats intrínseques de les varietats que conreem, sinó en la dimensió humana de la iniciativa»

amb l'ús freqüent i el pas del temps, van perdent el seu significat autèntic. Potser la paraula cultura, que, com sembla obvi, està etimològicament associada amb cultiu, és a dir, amb el conreu de la terra i les feines agrícoles, ha patit aquest procés de degradació descrit pel filòsof alemany, i els nostres coetanis ja no l'entenen si no és en el claustrofòbic, asèptic i massa vegades elitista context del museu, la galeria d'art o l'auditori. Bé, no tots els nostres coetanis, atès que, com he apuntat abans, un conjunt d'irreductibles associats estava disposat a refermar el vincle cultura-cultiu, ressuscitant, en les faldes del Montgó, folklore i antigues tradicions relacionades amb la terra, com la de la festa del batre, que celebra el final del cicle del conreu del blat amb la seua pròpia banda sonora a capella: el cant del batre.

La primera vegada que l'Associació va celebrar la festa del batre fou l'any 2014, amb motiu del seu primer aniversari, i van haver d'anar fins a Carrícola, a la Vall d'Albaida, per tal de recollir les garbes de blat que feien falta per a dur-la a terme, ja que fou impossible adquirir-les a la comarca de la Marina. Lluny de desanimar-se per aquest fet que constatava la quasi total desaparició d'un conreu que havia estat tan important en la comarca (com testimonien els 37 molins fariners documentats), a l'Associació varen sorgir, probablement al voltant d'una taula en la que es combregava amb mistela, veus que incitaven a buscar un bancal i llavors per a sembrar el blat que farien servir en futures celebracions de la festa del batre. I així, benvolguts lectors, amb més passió que reflexió, d'aquesta manera tan espontània i tan poc meditada que ens obliga a recordar el Camus d'*El mite de Sísif*, quan deia que «totes les grans accions i tots els grans pensaments tenen un començament irrisori», va néixer allò que després ha esdevingut el projecte Blat de la Marina.

A poc a poc, a mesura que creixia l'entusiasme del col·lectiu, la idea que havia nascut amb aquest esperit lúdic i festiu va anar agafant cos i va esdevenir molt ambiciosa: aspirava a provocar una autèntica revolució, una metamorfosi en el paisatge de la Marina,

farcit de minifundis erms a causa dels plans de desenvolupament del franquisme, la febre immobiliària i l'actual crisi del sector cítricol, recuperant el conreu de blats que estaven, com constata l'obra *Trigos Españoles* (1954) de l'enginyer agrònom **Manuel Gadea**, històricament lligats a les nostres terres i que podrien anomenar-se autòctons.

El model de cultiu intensiu impulsat en la segona meitat del passat segle per l'anomenada Revolució Verda, que pretenia acabar amb la fam al món mitjançant la utilització de mitjans mecànics i innovacions tecnològiques en l'agricultura, va introduir noves varietats de cereals millorades genèticament per a tindre les canyes més curtes i evitar l'enllitat, donar més rendiment per hectàrea i produir més gluten. A priori ningú no gosava dir que la pretensió humanitària d'aquesta iniciativa no fos lloable, però el cert és que al darrere s'hi amagaven certes intencions polítiques, ja que aquest moviment estava convenientment dirigit pels Estats Units d'Amèrica amb l'objectiu de frenar la propagació de les tesis marxistes en algunes parts subdesenvolupades del món. No pot negar-se que el nous mètodes aportats per la Revolució Verda han salvat moltes vides, però actualment hi ha moltes veus crítiques que també parlen de les conseqüències negatives que, a mitjà i llarg termini, ha tingut aquest model d'agricultura industrialitzada i intensiva, com ara la contaminació dels aqüífers per l'ús abusiu d'agroquímics, la degradació del sòl o la pèrdua de biodiversitat. El triomf dels cereals amb millores genètiques tingué un efecte homogeneïtzador que, en la nostra zona, es va traduir en l'abandó i l'oblit de blats antics com l'Amorós Blanc, l'Amorós Colorat, l'Assolacambres, el Fartó o el Rojal.

El procés de reversió d'aquesta pèrdua de patrimoni cultural i biològic que està proposant la gent del Riurau s'ha pogut encetar gràcies a dos llauradors, simpatitzants de la causa. Un, **Carles Banyuls**, de Benissa, havia guardat en un calaix de sa casa, durant dècades, un potet ple de llavors de les varietats Fartó i Rojal, que va llegar amb joia a l'Associació per tal que les reproduïren només va tindre constància del projecte. Sempre que pense en ell em ve al cap un personatge de la pel·lícula *Mad Max: fúria en la carretera*, una dona major i bregada que porta un maletí farcit de llavors i el custodia com si fos el major dels tresors mentre busca un lloc idoni per a plantar-les. Suppose que com que és una cinta de 2015 no es considerarà *spoiler* que conte que la dona mor, però no abans de lliurar-li el maletí a una altra xica més jove que passa a ser dipositària d'aquest símbol d'esperança.

L'altre llaurador, **Leo Gómez**, de Benilloba, qui s'havia preocupat per la recuperació d'aquests blats ancestrals temps abans de que sorgira el projecte Blat de La Marina, havia recollit mostres d'Amorós Blanc, Amorós Colorat i Assolacambres mitjançant l'INIA (Institut Nacional d'Investigació i Tecnologia Agrària i Alimentària), un organisme públic dependent del Consell Superior d'Investigacions Científiques dedicat, entre altres coses, a la conservació i divulgació de recursos fitogenètics. Quan Leo es va assabentar del moviment iniciat en La Marina, va cedir part del gra que havia reproduït per tal d'ajudar a recuperar el seu conreu i promoure la seua difusió i supervivència.

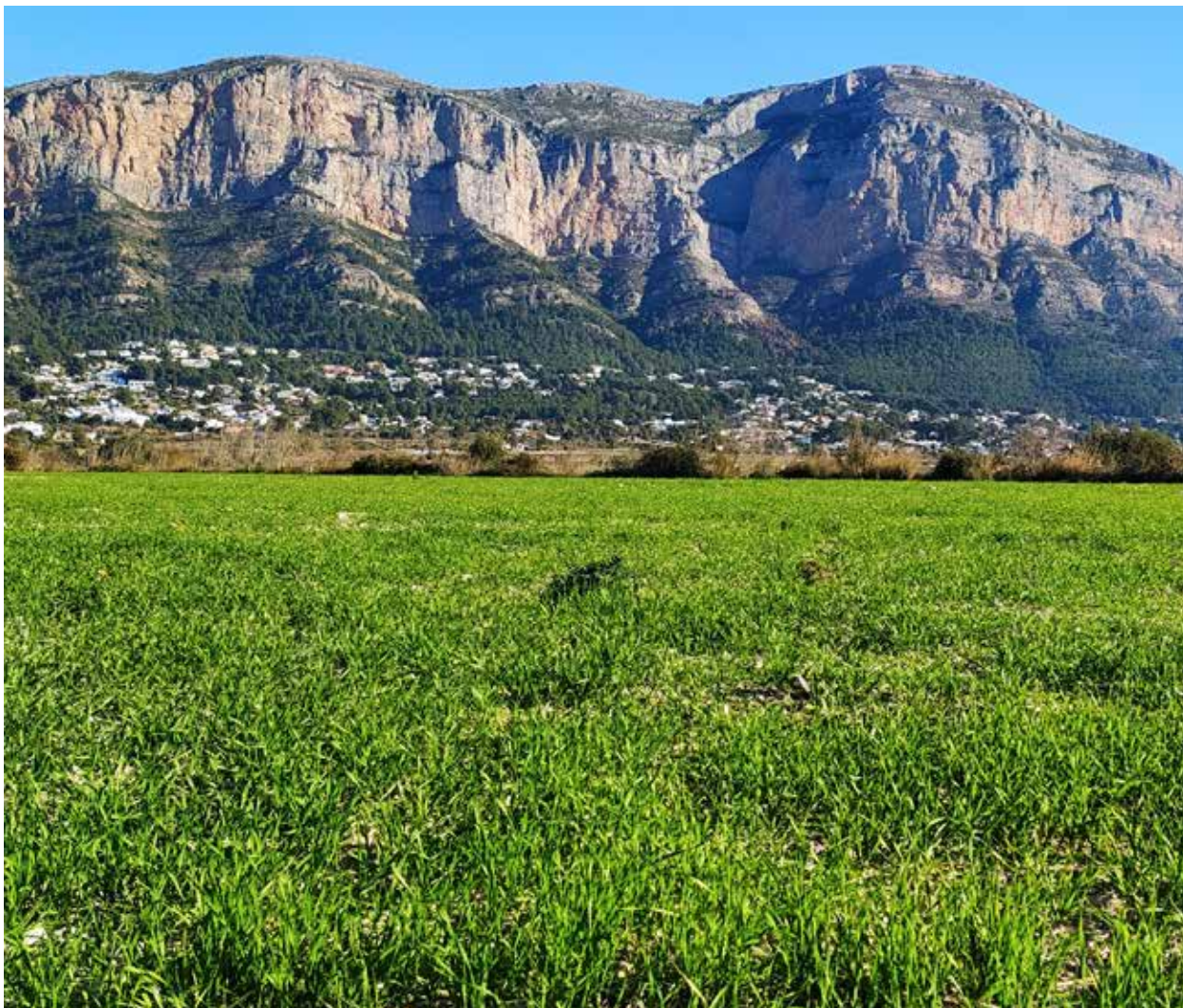
La identitat genètica de les llavors que provenien de l'INIA estava garantida, però les que havia guardat Carles Banyuls s'havien de sotmetre a un seriós procés d'escrutini per tal de saber si pertanyien realment a les varietats que deia el seu propietari. Aquesta tasca d'identificació i caracterització, que de moment només s'ha fet amb el Fartó, però aviat es farà amb el Rojal, va córrer a càrrec de **Víctor Garcia**, un expert en blats antics que viu en un castell reconvertit en molí

en la gironina comarca de la Garrotxa. Víctor és el responsable de la Fundació Triticum, un projecte sense ànim de lucre dedicat plenament a la investigació, recuperació, divulgació i conreu de varietats antigues de blat.

Sis anys després d'haver començat aquest curiós i il·lusionant viatge, l'estiu de l'any 2020, les terres recuperades a la vora del Montgó ja produïen dues tones i mitja de blat, gràcies al fet que el projecte havia anat, any rere any, sumant bancalets i adeptes provinents de diferents àmbits. El gra i les proves de farines de Blat de la Marina havien despertat l'interès de restauradors, forners, elaboradors de cervesa i gastrònoms per les seues característiques organolèptiques, però el projecte es trobava en un punt crític, atès que la seua continuïtat depenia de l'existència d'un molí en condicions per a fer farines de qualitat i posar-les a venda. Una associació sense ànim de lucre com la que ens ocupa no disposa de prou mitjans econòmics per a finançar un molí de pedra, però, per sort, uns artesans de la cervesa de la veïna població de Gata de Gorgos, els Cerveseros Gateros, que ja estaven fent una cervesa que incorpora Blat de la Marina en la recepta, varen fer un pas endavant i varen invertir en aquesta infraestructura per tal d'ajudar al projecte. Així doncs, l'agost de 2020, malgrat tota la angoixa i incertesa que ens havia dut el coronavirus, la pedra del molí del carrer Major de Jesús Pobre començava a rodar i naixia Farinera la Marina, una iniciativa privada que compta amb el suport del projecte Blat de la Marina i alhora és una peça fonamental per a consolidar-lo. Només un any després de l'apertura del molí, la superfície cultivada de Blat de la Marina va arribar a les 100 fanecades (unes 8 hectàrees) i la producció de gra va assolir les 10 tones. Aquest fou també el moment en què, per tal de millorar el mitjans de producció i dotar de més autonomia al projecte, l'Associació organitzà una *crowdfunding* que va permetre l'adquisició d'una màquina segadora de segona mà.

Blat de la Marina encara té marge de creixement: molts propietaris de la zona, en veure que la iniciativa collava i es sustentava en criteris ètics i no especu-

Camp de blat a Jesús Pobre

latius, com ara, el compromís de fixar el preu del gra en un percentatge del preu de venda al públic, s'han interessat per afegir els seus bancals al projecte. Malgrat això, aquest hivern s'ha sembrat, pam dalt pam baix, la mateixa superfície que l'any passat, perquè el col·lectiu ha decidit, com no podia ser d'altra manera, apostar per la qualitat més que per la quantitat, vigilant i millorant els processos de producció i ajudant així a la Farinera la Marina a establir una xarxa comercial més sòlida i nodrida que permeta una distribució de les farines més eficient.

Si heu arribat fins ací (i jo he fet mitjanament bé la meua faena) és possible que tingueu una idea aproximada de què és i com s'ha desenvolupat el projecte Blat de la Marina. També és possible que alguns, inclosos els meus companys del col·lectiu, troben a faltar en aquests fulls una menció als avantatges nutricionals dels blats antics front als blats moderns, però el cert és que aquest punt desperta alguna controvèrsia, atès que hi ha investigacions que confirmen aquesta tesi, però també les n'hi ha que la neguen. La variabilitat genètica d'allò que anomenem blats antics és la causa que no hi haja resultats concloents en els estudis que els comparen amb blats moderns. Les diferències nutricionals importants apareixen quan comparem farines integrals moltes a la pedra amb farines refinades mitjançant processos industrialitzats que li extirpen al blat el segó i el germen.

Si algun dia es demostrin científicament els avantatges nutricionals dels blats antics respecte als blats mo-

derns jo seré el primer d'alegrar-me, però pense que l'autèntic valor del projecte no resideix en les qualitats intrínseques de les varietats de blat que conreem, sinó en la dimensió humana de la iniciativa, en el seu poder socialment guaridor i generador de sinergies, en la seua capacitat de transformació paisatgística i en el seu potencial per a crear en la nostra terra alternatives econòmiques al model de la rajola. **Ricard Camarena**, que ha donat suport públicament al nostre projecte, ho va explicar en una ocasió: «potser el Blat de la Marina no és el millor, però és el nostre». I aquest lligam amb la nostra terra, amb la nostra identitat de poble, amb la nostra història, deuria ser prou per a defensar-lo i promoure'l amb orgull des de tots els forns i negocis de restauració de La Marina.

Ha arribat el moment de reformular una pregunta que he fet abans: paga la pena tot aquest esforç si, com diuen els meus amics filòsofs, no hi ha res a fer? Si hi ha resposta a aquesta qüestió és possible que la trobem tornant a l'escena del xiquet nihilista de la pel·lícula de **Woody Allen** que vos he esmentat més amunt, on també apareix un metge, fumant-se un cigarret, a qui la mare del nen demana consell per a superar l'apatia del fill. És un home de ciència i, per tant, no pot negar l'evidència d'allò que acaba de llegir el xiquet, és a dir, que la importància de tot allò que fem és nul·la, però, en canvi, sí pot ajudar-lo a superar l'absurd de l'existència i la consegüent depressió amb una bona dosi de pragmatisme i humor: «hem d'intentar passar-ho bé mentre estiguem ací».